

trakovi. V zvezi s slikami v Hrastovljah izrazi dr. Zadnikar domnevo, da je pri njihovem ustvarjanju imel slikar tudi več pomočnikov. Nadalje poudarja odvisnost Janeza iz Kastva od šole, iz katere je izšel tudi Vincenc iz Kastva, slikar Mrtvaškega plesa v Bermu, in na domnevno delno povezavo istrskega slikarstva te dobe z Brixenom. Ta zelo koristna in lepa študija se končuje s citiranjem nekaterih glagolskih napisov, ki so jih našli v tej cerkvi, in z navedbo cerkvene opreme.

Zadnikarjeva knjiga je pisana v lepem in jasnem jeziku. Ne morem pa se strinjati z njegovo rabo adjektiva »hrastoveljski« mesto »hrastovski«, kot je v navadi pri domačinih (prim.: *Slovenski etnograf* XIV (1961), str. 151). Tekst spremljajo obširni izvlečki v angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini. Pri italijanskem izvlečku je prišlo do neljube napake na str. 96, kjer stoji, da izvira cerkev iz rimske dobe (epoca romana) namesto iz dobe romanskega stila (*epoca romanica*). Prav tako najdemo malo pozneje izraz »architettura romana«. Tudi pri angleškem izvlečku bi lahko navedel nekatere nepotrebne nerodnosti, katere bi pri tovrstnih publikacijah, ki bodo prišle v znatni meri tudi v roke inozemskih turistov in umetnostnih zgodovinarjev, raje pogrešal.

Pomembnost dr. Zadnikarjeve knjige je očitna. Želeti bi bilo, da bi se serija, ki si s tem delom (poleg že dveh drugih objavljenih knjig) utira pot med našo javnost, nadaljevala prav tako uspešno in s prav tako kvalitetnimi deli, kot se je pričela.

Janez Stanonik

JOŽE DULAR, ANDREJ IN KATJA

V leposlovni prozi, ki prikazuje Ljubljano med zadnjo vojno, se največ srečujemo z ilegalci in njihovimi akcijami, predstavniki nasprotnega tabora pa nastopajo le kot antagonistična sila, zaradi katere se je uporniško gibanje pravzaprav sprožilo, kot vojaški stroj, ki je zdaj nečloveško prisoten povsod in ga je treba uničiti. Nasprotnik je v tem standardnem pisanju tako le objekt revolucionarnega gibanja, včasih amorfen, skoraj imaginaren, slikan kot govoreča, oborožena in v okovanih škornjih hodeča uniforma.

Od te izhrojene poti se je Jože Dular v svoji povesti *Andrej in Katja** odmaknil. Sicer je fabulo še razvil iz takega nasprotja, le da je antagonist tu določnejši, bližji, bolj vsakdanji; ker izhaja iz vrst domačega meščanstva, je bolj razreden kot nacionalno tuj. Izživlja se v domačih zabavah, v ustvarjanju osebne kariere in v skrbeh za dominanten položaj v družbi. Pisatelj pa te aristokratske družbe ne secira natančneje, ne išče globljih vzrokov za njeno nazorsko usmerjenost, pač pa podaja le njeno vrhno miselno podobo. In še ta je prinesena bravcu v dokončni obliki, tako da ne spodbuja več k razmišljanju.

V to družčino zaide Andrej, kmečki fant, ki kaže smisel za likovno umetnost in potrebo po sodelovanju v osvobodilnem gibanju. V okvir povesti sodi potem še opisovanje vojnih dogodkov v tistem času (zgodba se dogaja od 29. januarja do 13. septembra 1945. leta), s katerimi avtor sporadično, a dokaj nesrečno trga tok osnovne fabule. Nesrečno zategadelj, ker je to opisovanje preveč dokumentarno, da bi se lahko skladalo z liričnostjo v razmerju Andrej — Katja in bi

* Jože Dular, *Andrej in Katja*. Izdala Dolenjska založba v Novem mestu. Opremila Mladena Brancelj.

prispevalo k estetski ubranosti dela, in preveč dokumentarno, da bi doživljajem v glavnih osebah in okrog njih pomenilo vojnotematsko kuliserijo — kolikor je v precej ozko zastavljeni povesti širša kuliserija sploh potrebna.

Pisatelj je skušal pritegniti bravčevo pozornost v hitri ekspoziciji, kjer se Andrej zaljubi v Katjo in ona vanj. Dekle živi v Italijanom prijazni sredini, študira na univerzi in se zanima za umetnost, medtem ko Andrej že dela v ilegalni tiskarni. Motiv je hvaležen in iz njega bi bil mogel nastati obširnejši tekst: da se to ni zgodilo, je vzrok v tem, ker se je pisatelj zadovoljil z dokaj linearnim razvojem Andrejeve in Katjine ljubezni in dalje z odsotnostjo vsakršnih čustvenih pretresov, ki jih taka zveza utegne poroditi.

Pisanje postaja bolj polnokrvno takrat, ko se ob Andreju tudi Katja odloči za osvobodilno gibanje in začne sodelovati v njem; zaradi tega seveda prihaja v konflikte z ljudmi iz svoje sredine. Ob tem sicer dobro zasnovanem momentu pa nastaja delikatno vprašanje, ki ga je pisatelj rešil z enim samim zamahom. Namreč: ali je res ljubezen med dvema intelektualcema že zadosten povod, da se eden od njiju ogreje za gibanje, kakršno je v nasprotju z miselnim sistemom in s politično smerjo družbe, iz katere je izšel? Take primere nahajamo v romantični literaturi 19. stoletja, vendar pa gre tu za literaturo, v kateri je močna čustvenost opravičilo za še tako nerazumska dejanja.

Zdi se, da je Dularju ob graditvi povesti več pomenila gola erotičnost kakor pa vse druge miselno-čustvene komponente, ki sestavljajo notranjo podobo modernega človeka. Prav od tod pa izvira tudi slabost Katjinega lika. Že prvi večji čustveni impulz jo je odtrgal od njenega sveta, kar kaže na šibkost njenega značaja, novo spoznanje, ki *nota bene* ni njeno, ampak Andrejevo, pa jo hitro napravi za trdnega revolucionarja, kakršni so za idejo pripravljene žrtvovati vse, tudi življenje. In Katjina smrt na koncu povesti naj bi bila res dokaz za tako požrtvovalnost, čeprav dekle beži k partizanom tudi zaradi Andreja in pa zato, ker ji doma postanejo tla prevroča.

Kakor pa je pisatelj v introspekciji pri svojih osebah ostal preprosto nenančen, je v povesti vidna njegova težnja po sproščanju lastnega intelektualizma. Zato pa tembolj padejo v oči nekatere šablonske oznake nasprotnika, ki so avtorju enostavno »domači plačanci«, »demoralizirani Lahi«, »fanatični Nemci« in podobno. Taka epitetoneza je le slabo nadomestilo za izvirno in po zgodbi sami dokumentirano označevanje, spominja nas na reportažno-propagandno prozo med osvobodilnim bojem in tik po njem, ko so bili taki pridevki še izraz neposrednega ogorčenja in zato tudi sugestivni. Danes, ko je zgodovina že tako jasno dokazala upravičenost revolucionarne akcije pred dvajsetimi leti in toliko osvetlila politično-moralno podobo sovražnika, da je prepričevanje s frazami odveč, bi se morala tudi literatura posluževati drugačnih, za sodobnika prepričljivejših izraznih sredstev.

V gornjih odstavkih je nanizanih precej pomanjkljivosti Dularjevega dela, a so te slabosti vendarle relativnega pomena in morda veljajo bolj za našo prozo s tematiko iz narodnoosvobodilne vojne na splošno kot pa za pričujočo povest posebej; zakaj Dular jo je očitno pisal brez namena ustvariti večji tekst z natančnejšo analizo dobe, ljudi in dogodkov, ampak je hotel dati le dramatično, razgibano ter v kratkih črtah narisano zgodbo z osebami, ki so bolj skicirane kot pa psihološko obravnavane. Ta namen pa je kljub vsemu dosežen in povest si bo gotovo pridobila širok krog bravcev.

Jože Šifrer